

Hajanainen keskiaikakirja

■ JAAKKO TAHKOKALLIO

Kirsi Kanerva ja Marko Lamberg
(toim.): *Hyvä elämä keskiajalla*.
Helsinki: Suomalaisen
Kirjallisuuden Seura 2014.

Kirsi Kanervan ja Marko Lambergin toimittama teos kokoaa yhteen tutkimusta Suomen Akatemian rahoit-

tamasta tutkimushankkeesta ”Hyvinvoinnin tilat keskiajalla: henkinen hyvinvointi eurooppalaisessa kulttuurissa n. 1100–1450”. Hyvinvointi on ajankohtainen, jopa muodikas aihepiiri, ja kuten kirjoittajat toteavat, ”myös tutkijat ovat oman aikansa ilmiöiden vaikutuspiirissä” (s. 242). *Hyvä elämä keskiajalla* lähteekin vähintään implisiittisesti olettamuksesta, että tutkimalla keskiajan ihmisten ymmärrystä omasta hyvinvoinnistaan voimme oppia jotain inhimillisestä hyvinvoinnista yleensä. Tämä ei ole mahdoton ajatus. Hyvän elämän ainesten – ihanneiden ja elämisen mallien – etsimisellä historiasta on kirjoitetun historian mittaiset perinteet.

Viime vuosina historiallisen kulttuuri-ihmisen hyvä elämä on kenties jäänyt ihmiselle ”luonnollisen” tai ”lajityypillisen” hyvän elämän tarkastelun varjoon. Vaikkapa kasvatuksen tai ravitsemuksen oikeista käytännöistä käytävä jatkuva ja vilkas keskustelu kietoutuu paljolti kysymykseen luonnollisuudesta. Tällaiset pohdinnat voivat olla rikastuttavia, mutta niillä on omat rajoituksensa; esimerkiksi molemmista tarjoaa vaikkapa Jared Diamondin tuore *Maailma eiliseen asti* (Terra Cognita 2013). Tietyn historiallisen aikakauden ihmisten tarkastelu ylihistoriallisen ”luonnollisen ihmisen” sijaan voisi tarjota kiinnostavan vaihtoehtoisen ikkunan hyvään elämään.

Näkökulmat, joita *Hyvä elämä keskiajalla* avaa yhtäältä keskiajan hyvinvointiin ja hyvinvointikäsitteisiin sekä toisaalta omaan hyvään elämäämme, jäävät kuitenkin suhteelliseen kapeiksi. Tämä on paljolti seurausta kirjan luonteesta. Se on artikkelikokoelma, jossa kukin tutkija kirjoittaa itselleen

(usein jo aiemmin) tutusta ja melko väljästi hyvän elämän tematiikkaan liittyvästä aiheesta. Seurauksena on formaatille tyypillinen ja väistämätön hajanaisuus. Tätä ei pelasta melko tiheä, mutta hieman päälle liimatulta tuntuva, teoksen sisäinen ristiinviittäminen.

Artikkelit käsittelevät enimmäkseen keskiajan ihmisten fyysistä, henkistä ja emotionaalista hyvinvointia, mutta hyvän elämän moraaliset kysymykset jäävät niissä sivuosaan. Yksittäisten tekstien taso ja kiinnostavuus luonnollisesti vaihtelevat, mutta ne kaikki jakavat pääosin samat ongelmat. Ensimmäinen näistä on artikkelien erikoinen rakenne. Jokainen alkaa otteella artikkelin tärkeimmästä alkuperäislähteestä sekä alkuperäistekstinä että käännöksenä. Sitaattien laajuus vaihtelee, mutta monet ovat useita sivuja pitkiä. Tämän jälkeen edetään lähteen syntykontekstin kiitettävän laajan analyysin kautta sen tulkintaan.

Jotkin artikkelit perustuvat vain siteerattuun lähteeseen, kun taas toiset käsittelevät suurempaa lähdjoukkoa ja pyrkivät laajempaan kokonaiskuvaan. Lähes jokaisen kohdalla lähteen esittelystä alka-va rakenne kuitenkin tuo mieleen opinnäytetyön. Kirjan toimittajat perustelevat valintaa sillä, että lähteiden esittely auttaa lukijaa ymmärtämään keskiajan lähteitä ja tutkimuksen metodeja. Tämä on totta, joskin lähde-esittelyjä varten on ensisijaisesti omat kirjansa. Tutkimusjulkaisussa ratkaisu vaikuttaa epäilyttävällä tavalla laiskuudelta, vaikka se toki tarjoaa lukijalle mahdollisuuden tutustua laajaan kaval-kadiin kiinnostavia lähteitä ja muodostaa niistä omat tulkintansa.

”Lähdelähtöisyys” nivoutuu

yhteen artikkelien toisen pääongelman kanssa. Oikeastaan yksikään artikkeleista ei lähde liikkeelle tarkasteltavaa ilmiötä koskevasta aiemmasta tutkimuksesta eikä pyri osoittamaan, millä tavoin se lisää ymmärrystämme aiheesta yleisesti. Tutkimus on parhaimmillaan kumulatiivinen prosessi, jossa pyritään aiempien käsityksen laajentamiseen, tarkentamiseen tai falsifioimiseen. Teoksen artikkelien lähtökohta taas on, että ne esittelevät jotain keskiajan kulttuurin ilmiötä asiaa aiemmin tuntemattomille maallikoille yhden alkupe-
räislähteen kautta.

Ratkaisu voisi toimia, jos artikkelien painopiste olisi lukijan elämään suoraan kiinnittyvissä hyvinvoinnin ja hyvän elämän kysymyksissä (vrt. Diamond). Nyt artikkelit kuitenkin putoavat pääosin laajaa yleisöä puhuttelevan populaarikirjoittamisen ja kovan tutkimuksen väliin. Niissä ei ole juurikaan todellista keskustelua aiemman tutkimuksen kanssa eikä siitä kumpu-avaa tieteellisen väittelyn kiinnostavuutta, mutta ne eivät myöskään välttämättä onnistu herättämään lukijan mielenkiintoa konkreettisiin hyvän elämän kysymyksiin. Parhaiten onnistuvat mielestäni teoksen toimittajien artikkelit. Lambergin ikääntymistä käsittelevä osio onnistuu ponnistamaan keskiajan käsityksistä yleisinhimillisiin teemoihin. Kanervan islantilaisen vihan käsittely taas osoittaa laajaa ja monipuolista lähteiden – ja myös aiemman tutkimuksen – hallintaa.

Kokonaisuutena tarkasteluna artikkelien sisältö ei ehkä kaikilta osin vastaa kirjan otsikon lupauksiin. Kysymys hyvästä elämästä on – tai ainakin on ollut – lähtemättömästi sidoksissa kysymykseen moraalista ja

oikeasta elämästä. Kirjan artikkelien teemana on kuitenkin ensisijaisesti hyvinvointi terveyden, sairauden, kuoleman ja tunteiden kokemisen ja käsitteellistämisen näkökulmasta. Se ei sisällä juurikaan viitteitä keskiajan hyvää elämää koskevan ajattelun rikkaaseen traditioon. Edes yhden artikkelin omistaminen keskiajan hyve-etiikan perusteille olisi voinut luoda tarpeellista kontekstia kokonaisuudelle.

Puutteistaan huolimatta kirjalla on myös ansionsa. Se toimii johdatusena laajaan valikoimaan myöhäiskeskiajan lähteitä ja esittelee erilaisia keskiajantutkimuksen metodeja konkreettisella ja helposti lähestyttävällä tavalla.

Kirjoittaja on filosofian tohtori.